

Удовиченко Ірина Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та методичної роботи Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Коло наукових інтересів: екологічне виховання, технологія графіки, регіональна географія, профільне навчання, методика навчання географії, теорія та методика навчання й виховання, андрагогіка. Автор понад 150 наукових праць, учасниця більше як 200 науково-педагогічних заходів. Має нагрудний знак «Василь Сухомлинський», знак Відмінник освіти України, Почесну Грамоту Міністерства освіти і науки України; 9 сертифікатів міжнародного та 6 – всеукраїнського рівнів; 28 нагород (відзнак) міжнародного, всеукраїнського, обласного, міського рівнів.

e-mail: hafran@ukr.net

УДК 371.37.09:911

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ МОДЕЛЕЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито значення тестових вправ в організації освітнього процесу з географії в старшій школі. Відображено вагомість компетентнісного підходу для побудови тестових моделей навчання географії на сучасному етапі розвитку системи освіти. Запропоновано варіант компетентнісно зорієнтованих тестових запитань краєзнавчого спрямування для школярів. Проаналізовано теоретико-методичні основи результативного навчання випускників старшої школи засобами компетентнісно зорієнтованих тестових вправ краєзнавчого спрямування на уроках географії.

Ключові слова: освітній процес; тестові вправи; тестові моделі; компетентнісний підхід; шкільне краєзнавство; старша школа; географія.

Постановка проблеми. Нові реалії розвитку суспільства України обумовили нові пріоритетні завдання середньої освіти. У зв'язку з цим перед учителями школи постали завдання щодо оптимального поєднання технологій, форм, методів, засобів, прийомів педагогічного впливу на учнів, мотивування їх до постійного пізнання світу, з метою формування компетентного випускника школи, здатного не лише адаптуватись у соціумі, а й активно, творчо взаємодіяти з іншими суб'єктами.

Одним із напрямів підвищення ефективності освітнього процесу з географії є упровадження компетентнісного підходу до побудови тестових моделей навчання географії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема якісної шкільної географічної освіти залишається актуальною із часів виникнення географії як шкільного предмету до сьогодні.

Розробленню, створенню відповідного навчально-методичного забезпечення з предмету приділяла увагу велика кількість науковців і практиків у різні часи.

Значення навчально-методичного забезпечення у практиці роботи вчителя географії висвітлювали: Н. Гончарова, Л. Зеленська, С. Кирилук, О. Надтока, Т. Назаренко, Г. Пічугіна, С. Плісецький, В. Соловійова, О. Стадник, О. Топузов, І. Шоробура, Г. Щука та інші.

Питання особливостей сучасної тестології та використання різних типів, форм тестових завдань розглядали: В. Аванесов, А. Майоров, М. Челишкова та інші [2, 3].

Про необхідність використання краєзнавчого матеріалу в навчанні й вихованні особистості наголошували у своїх працях: П. Блонський, А. Дістервег, С. Звягінцев, Я. Коменський, О. Маринич, М. Паламарчук, С. Русова, Ж.-Ж. Руссо, Д. Семенов, В. Сербрій, С. Шацький, П. Шищенко, К. Ушинський та інші [1].

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття значення тестових вправ краєзнавчого спрямування в організації освітнього процесу з географії в старшій школі та з'ясування місця компетентнісного підходу до побудови тестових моделей навчання географії на сучасному етапі розвитку освіти.

Виклад основного матеріалу. Швидкоплинність соціального прогресу, динамічність змін викликає необхідність постійної роботи над собою молодшої людини, розвитку в неї відповідних компетенцій задля досягнення особистого життєвого успіху в майбутньому дорослому житті.

Компетентнісно зорієнтована освіта передбачає внесення суттєвих змін до змістового, технологічного, виховного, управлінського складника нової української школи. Мова йде не лише про оновлення змісту освіти, але й про докорінні зміни в організації освітнього процесу.

Одним із важливих складників життя людини як свідомої істоти є усвідомлення нею свого буття, засвоєння знань про навколишній світ і саму себе, чому, більшою мірою, на нашу думку, сприяє шкільне краєзнавство.

Зміст шкільного географічного краєзнавства охоплює історико-географічні, фізико-географічні, соціально-економічні аспекти пізнання особливостей рідного краю.

Від того, наскільки календарним плануванням передбачено (чи, навпаки, не передбачено) години на вивчення матеріалу краєзнавчого спрямування у межах основного курсу географії (чи-то тематичних курсів за вибором), і наскільки фахово, творчо, відповідально та свідомо педагог ставиться до реалізації цього складника національного виховання залежить результат освітнього процесу цілому, що прослідковується не лише в атестаті за фактом отриманих учнем балів, а значно вагомніше – у набутих випускниками школи компетентностях, які їм стануть у нагоді в дорослому житті, або навпаки – створять перешкоди, у разі наявності великих інформаційних прогалин краєзнавчого спрямування, не говорячи вже про закони географічного детермінізму тощо.

Серед усіх шкільних дисциплін географія є найбільш універсальною, багатоаспектною, компетентнісно зорієнтованою, що повною мірою розкриває історико-географічні, фізико-економічні, соціально-етнографічні особливості рідного краю [6].

Сучасний громадянин, незнаючи географії, не зможе безпомилково орієнтуватись у навколишньому динамічному світі (а звідси – й позиціонувати себе як людину обізнану), сприймати елементарну інформацію та компетентно нею оперувати в повсякденному житті.

Не маючи елементарних знань про закони природи, географічні закономірності, людина втрачає зв'язок із самою природою, ухвалюючи руйнівні для оточення рішення, знищуючи довкілля, ставлячи під загрозу своє і життя навколишнього середовища, невикористовуючи наявні знання про світ, що її оточує, собі та суспільству на користь.

Саме шкільне краєзнавство не лише сприяє вдосконаленню освітнього процесу, а й робить його практично значимим, компетентнісно зорієнтованим. Цікавою подача краєзнавчого матеріалу вчителем стає за умов використання різних форм організації освітнього процесу, упровадження компетентнісного підходу, наприклад, до використання тестових моделей вивчення краєзнавчого матеріалу на уроках географії в школі, зокрема старшій.

Тест (від англ. test – проба, екзамен, випробування) – форма опитування, що містить в собі спеціально розроблені завдання, результати обробки яких можуть стати кількісним та якісним показником оцінки певних знань, умінь, навичок, якостей, властивостей опитуваного суб'єкту тощо [2].

Сучасне діагностування в своєму арсеналі використовує тести:

- інтелекту (задачі на логічні співвідношення, узагальнення, кмітливість);
- досягнень (виявлення конкретних знань);
- особистісні (вивчення характеристик особистості);
- проєктивні (дослідження властивостей і характеристик, в існуванні яких людина цілком не впевнена, не усвідомлює або не хоче визнати);
- творчості (дослідження розвитку творчих здібностей) тощо [3].

Як відомо, тести бувають традиційні та нетрадиційні, які розрізняються між собою за складом (завдання, правила, оцінки, рекомендації, інтерпретації), цілісністю (взаємозв'язок, приналежність), структурою (спосіб зв'язку завдань між собою).

Тестові методи діагностики поділяють на вербальні, невербальні та змішані, в основі яких лежить інструментарій (стандартизована система запитань, завдань, задач, що мають певну шкалу значень і критеріїв, інструкцій, а звідси й показників еталонного вимірювання та індивідуальних відмінностей між людьми), процедура обробки (математико-статистичної, графічної) та інтерпретації, достовірності результатів.

Як доводить практика, тести, залежно від особливостей завдань, бувають: гомо- та гетерогенними; особовими, міжособовими; практичними, образними, словесними, комплексними; бланковими, апаратурними; процесуальними, досягнень, інтелекту, стану та властивостей; інтегративні, адаптивні, проєктивні тощо. Методики створення інтегративних та традиційних тестів схожі, за винятком роботи з визначення змісту завдань.

З метою точної діагностики, тести мають відповідати вимогам: соціокультурної адаптованості; простоти формулювань та однозначності тестових завдань; часової обмеженості; тестових норм (виборка) тощо.

У сучасній тестології (В. Аванесов, А. Майоров, М. Челишкова та інші) розрізняють чотири типи завдань тестової форми: завдання на вибір одного або кількох правильних відповідей, завдання відкритої форми або, на додаток, завдання на встановлення правильної послідовності та завдання на встановлення відповідностей [2; 3].

Нааявність достатньої кількості тестових завдань дозволяє перейти до розроблення тесту як системи, яка вирізняється цілісністю, складом і структурою.

Педагогічним тестом є система паралельних завдань специфічної форми, які розташовуються за принципом зростання (щодо складності) порядку, що дозволяє якісно й ефективно виміряти рівень і структуру підготовки осіб, які підлягають тестуванню. Кожне тестове завдання має відповідати чітко визначеній формі, змісту, рівню складності. Тільки якісні завдання забезпечують високу валідність (наскільки тест справді вимірює те, для чого його призначено) і надійність (наскільки точно тест вимірює досліджуване явище) тесту [2].

За метою використання та місцем в освітньому процесі розрізняють тести навчальні й контрольні.

Навчальні тести використовуються на всіх етапах роботи над матеріалом і призначені для відстеження рівня оволодіння матеріалом, закріплення або повторення його. Основна мета навчальних тестів – виявити прогалини в знаннях, уміннях, навичках школярів, спрямувати їх на усунення недоліків у підготовці. З огляду на це перевіряти такі тести можуть самі учні. Контрольні тести проводяться як певний підсумок роботи з вивчення теми, вони мають комплексне спрямування, тобто перевіряють знання й уміння, здобуті й вироблені школярами в межах одного або кількох тематичних блоків.

За наявністю або відсутністю варіантів відповіді виділяють тести закритої та відкритої форм. Так, закриті тестові завдання перевіряють повноту засвоєння змістових ліній освітніх програм та рівень сформованості в учнів закладів загальної середньої освіти певної компетентності.

За видами розрізняють такі закриті тестові завдання: із вибором однієї правильної відповіді, із вибором кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності [3].

Види відкритих тестових завдань: тестові завдання з пропусками, тестові завдання на доповнення, завдання з короткою відповіддю, завдання з розгорнутою відповіддю.

Використання різних типів тестових вправ красназнавчого спрямування на уроках географії сприяє не лише засвоєнню готової інформації учнями, а й розвитку логічного, аналітичного, просторового, образно-асоціативного мислення, формуванню відповідних компетентностей.

Модель (від лат. *modulus* – «міра, аналог, зразок») – відтворення чи відображення об'єкту, задуму, опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, закономірності, ознаки чи(та) характеристики об'єкта дослідження, відтворення (оригіналу) [2].

Тестові моделі можуть бути формальними (спираються на математичний апарат розрахунку отриманих результатів та описуються математично) та неформальними (спираються на критеріальний апарат опрацювання отриманих результатів) [3].

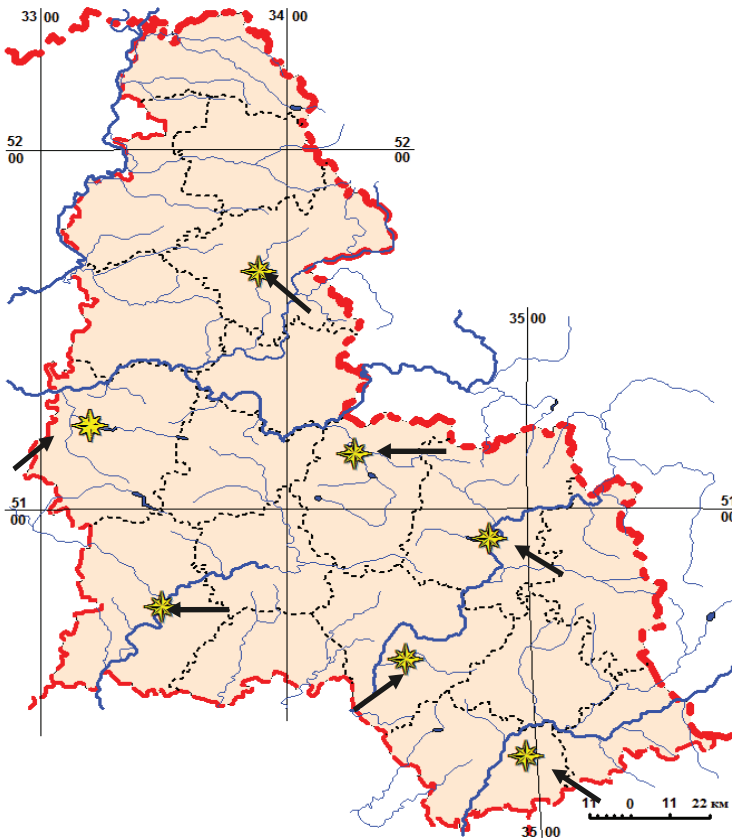
У складі різних тестових моделей вивчення шкільного краєзнавства на уроках географії можуть бути запитання (на ускладнення) із варіантами відповідей (відтворення інформації, на логіко-аналітичне мислення), із використанням фрагменту географічної карти (на просторове мислення), компетентнісно зорієнтовані тощо. Наприклад:

- укажіть, в якому кліматичному поясі розташована Сумська область [7]:

а) континентальному;	в) помірному;
б) тропічному;	г) північному;
- укажіть пору року, коли в Сумській області випадає найбільша кількість опадів [7]:

а) зима;	в) літо;
б) весна;	г) осінь;
- визначте, переважаючі вітри якого сезону, за даними метеорологічних станцій державної мережі спостереження в Сумській області, показано на карті [7]:

а) зима;	в) літо;
б) весна;	г) осінь;

- надайте поради туристам із теплих країн, коли краще відвідати Сумщину, щоби не потрапити у період дощів та поривчастих холодних вітрів, аргументувавши свою відповідь; а також зорієнтуйте гостей, на які цікаві об'єкти, з географічного погляду, варто обов'язково звернути увагу.

З огляду на зазначене вище, проблема формування геопросторових компетентностей на уроках географії засобами шкільного краєзнавства [4; 5] потребує негайного перегляду, а впровадження компетентнісного підходу у тестові моделі з географії сприятиме комплексному (історико-географічне, архітектурно-етнографічне, культурно-мистецьке) вивченню краєзнавчого матеріалу.

Знання особливостей рідного краю на різних етапах становлення особистості, беззаперечно є актуальним, а виключення з навчальних програм закладів загальної середньої освіти курсу «Рідний край», скорочення годин на вивчення географії унеможливує постійне, у рамках навчального часу, вивчення минулого, історії та сьогодення рідного краю (наприклад Сумщини) [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок щодо важливості значення тестових вправ краєзнавчого спрямування в організації освітнього процесу з географії в школі взагалі, та в старшій зокрема, вагомості компетентнісного підходу для побудови тестових моделей навчання географії на сучасному етапі розвитку системи освіти.

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії [4; 5; 7] визначається, перш за все, удосконаленням системи національної освіти, зокрема обумовленістю таких стратегічних ліній, як національна спрямованість освіти, її невіддільність від національного підґрунтя, органічне поєднання з національною історією та традиціями народу, відтворення в освітньому процесі культури та духовності нації в усій її різноманітності.

З огляду на зазначене вище, перспективами подальших розвідок за означеним напрямом є дослідження теоретико-методичних основ навчання учнів старшої школи.

Використані джерела

1. Географічна енциклопедія України: У 3-х т. / Редкол.: О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К.: Українська енциклопедія: ім. М. П. Бажана, 1989 – 1993. – Т.3: П–Я. – 480 с.
2. Загальна психологія / За ред. С. Д. Максименка. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 178 с.
3. Загальна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 186 с.
4. Корнус А. О., Удовиченко І. В., Леонтьєва Г. Г., Удовиченко В. В., Корнус О. Г. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А. О. Корнус, І. В. Удовиченко, Г. Г. Леонтьєва та ін. – Суми: ФОП Наталуха А. С., 2010. – 184 с.
5. Сумська область: Моя мала Батьківщина: Географічний атлас / Гол. ред. колегії І. В. Удовиченко. – К.: ТОВ Видавництво «Мапа», 2006. – 20 с.
6. Удовиченко І. В. Географічний комплекс – засіб навчання географічному краєзнавству // Краєзнавство: науково-методичний та практичний аспекти / І. В. Удовиченко. – Суми: РВВ СОІППО, 2011. – С. 124–127.
7. Удовиченко І. В., Удовиченко В. В. Сумщина в запитаннях і відповідях: Навчальний посібник / І. В. Удовиченко, В. В. Удовиченко. – Суми: РВВ СОІППО, 2011. – 74 с.

References

1. Geografichna encyklopedia Ukrainu: U 3-ch t. / Redkol.: O. M. Mapunuch (vidp.red.) ta in. – K.: Ukrainska encyklopedia: im. M. P. Bachana, 1989 – 1993. – T.3: P-IA. – 480 s.
2. Zagalna psuchologia / Za red. S. D. Maksumenka. – Vinnusa: Nova Kniga, 2004. – 178 s.
3. Zagalna psuchologia / O. V. Skrupchenko, L. V. Dolunskya, Z. V. Ogorodniuchyuk ta in. – K.: Lubid, 2005. – 186 s.
4. Kornus A. O., Udovuchenko I. V., Leonteva G. G., Udovuchenko V. V., Kornus O. G. Geographia Sumskoy ovlasti: priroda, naseleenna, gospodarstvo / A. O. Kornus, I. V. Udovuchenko, G. G. Leonteva ta in. – Sumu: FOP Natalucha A. S., 2010. – 184 s.
5. Sumska oblast: Moa mala Batkivchuna: Geografichnyu atlas / Gol. red. kolegii I. V. Udovuchenko. – K.: TOV Vudavnuchto «Mapa», 2006. – 20 s.
6. Udovuchenko I. V. Geografichniu kompleks – zasib navchanna geografichnomu kraeznavstvu // Kraeznavstvo: naukovu-metoduchniu ta praktuchniu ashektu / I. V. Udovuchenko. – Sumu: RVV SOIPPO, 2011. – S. 124–127.
7. Udovuchenko I. V., Udovuchenko V. V. Sumchina v zaputannach i vidpovidach: Navchalniu posibnuk / I. V. Udovuchenko, V. V. Udovuchenko. – Sumu: RVV SOIPPO, 2011. – 74 s.

Удовиченко І. В., кандидат педагогічних наук, доцент, проректор по науково-педагогічній і методичній роботі Сумського обласного інституту післядипломного педагогічного образования, e-mail: hafran@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕСТОВЫХ МОДЕЛЕЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ В СТАРШЕЙ ШКОЛЕ

В статье раскрыты вопросы значения тестовых упражнений в организации образовательного процесса по географии в старшей школе. Отобрана значимость компетентного подхода к построению тестовых моделей обучения географии на современном этапе развития системы образования. Предложен вариант компетентно ориентированных тестовых вопросов краеведческого направления для школьников. Проанализированы теоретико-методические основания результативного обучения выпускников старшей школы средствами компетентно ориентированных тестовых заданий краеведческого направления на уроках географии.

Ключевые слова: образовательный процесс; тестовые упражнения; тестовые модели; компетентный подход; школьное краеведение; старшая школа; география.

Udovychenko I., Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Docent, Vice-Rector of scientific-pedagogical and methodical work at the Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, e-mail: hafran@ukr.net

FEATURES OF THE USE OF TEST MODELS AT GEOGRAPHY LESSONS IN HIGH SCHOOL

The article deals with the significance of test exercises in educational process organizing during studying geography in high school. The importance of competence approach for test models constructing during geography teaching at present stage of educational system development is shown. The variant of competence-oriented test questions in local studies for students is proposed. The theoretical and methodological foundations of effective education of high school graduates by means of competence-oriented test exercises of local studies at geography lessons are analyzed.

One of the directions of increasing the efficiency of educational process at geography studying is the introduction of the competence approach to the test models during geography teaching.

One of the important components of human life, as a conscious being, is the realization of its existence, the assimilation of knowledge about the world around us and ourselves, which, to a greater degree, is, in our opinion, facilitated by school curriculum.

The content of school geographic studies includes historical-geographical, physical-geographical, social-economic aspects of knowledge of native land peculiarities.

As a part of various test models, during local studies at geography lessons there might be used questions (by increasing complication) with answer variants (reproduction of information, logic-analytical thinking), using fragment of geographical map (on spatial thinking), competence-oriented, etc.

The use of various types of test exercises in the field of local studies at geography lessons promotes not only the learning of result information by students, but also the development of logical, analytical, spatial, figurative-associative thinking, and the formation of appropriate competencies.

Keywords: educational process; test exercises; test models; competence approach; local studies; high school; geography.